

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA MANTIQUIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY PSIXOLOGIK USULLARI

Uralova Laylo Baxadirovna
Sirdaryo viloyati Boyovut tumani
4-maktabning amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur mavzuda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari, zamonaviy usullari hamda ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritiladi.

***Kalit so'zlar:** mantiqiy fikrlash, o'quvchi, psixologiya, tafakkur, ta'lim, rivojlantirish, kognitiv jarayonlar.*

KIRISH

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun mantiqiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biridir. Bu davrda bolalarda tafakkur jadal rivojlanib, ular tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish ko'nikmalarini asta-sekin egallay boshlaydi.

Mantiqiy fikrlash — bu insonning ma'lumotlarni tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va to'g'ri xulosaga kelish qobiliyatidir. Ushbu ko'nikma o'quvchining o'qishdagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Zamonaviy psixologik yondashuvlarga ko'ra, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'quv jarayoni qiziqarli va faol bo'lishi kerak. Interaktiv metodlar, muammoli vazifalar va ijodiy topshiriqlar bu jarayonda muhim o'rin tutadi.

Muammoli ta'lim usuli o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchi berilgan savol yoki vaziyatga yechim topishga harakat qiladi, bu esa uning mantiqiy tafakkurini faollashtiradi. O'yin texnologiyalari ham samarali usullardan biridir. Didaktik o'yinlar orqali bolalar qiziqarli shaklda fikrlashni o'rganadilar va bilimlarni mustahkamlaydilar.

Shuningdek, klaster, aqliy hujum va Venn diagrammalari kabi zamonaviy metodlar o'quvchilarning tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi. O'qituvchining roli ham juda muhim. U o'quvchilarga yo'l-yo'riq ko'rsatishi, ularni rag'batlantirishi va mustaqil fikrlashga undashi lozim.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy psixologik usullar asosida samarali amalga oshiriladi. Bu esa ularning intellektual rivojlanishi va kelajakdagi muvaffaqiyati uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchining turmush tarzi, tartibi, ijtimoiy holati, sinf jamoasi, oila muhitdagi ahvolini o'zgartiradi, uning asosiy vazifasi o'qishdan iborat bo'lib qoladi. Yangi bilim, ko'nikma, malakalar egallashni boshlaydi. Ta'lim o'quvchidan muayyan darajadagi uyushqoqlikni, intizomlikni, irodaviy zo'r berishlikni, faollikni, maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni talab qiladi. Ixtiyorsiz xatti-harakatlar o'rnini anglashilgan rejali, maqsadga muvofiq aqliy mehnat egallay boradi. O'quvchi tengdoshlari bilan birgalikda muayyan bir sinf jamoasiga birlashtiriladi. Modomiki shunday ekan, sinf jamoasi va uning ahzolari bola oldiga ko'pchilik manfaatini himoya qilish, shaxsiy istaklarini umumjamoaga intilishlariga bo'ysundirish, o'zaro yordam, o'zaro hurmat, o'zaro talabchanlik, ijtimoiy javobgarlik va burch hislarini egallash vazifasini qo'yadi. Ta'lim jarayonida o'quvchi oldiga qo'yiladigan talablar tobora ortib, murakkablashib boraveradi.

Ta'lim va tarbiya jarayonlarining o'zaro bog'liqligi hamda aloqadorligi, yahni ularni yaxlit holda tushunish zaruriyati mboshlang'ich ta'lim o'quvchilari uchun tashkil etiladigan ta'lim-tarbiya jarayonlarining tizimga xos xususiyatlarga ega ekanligini tasdiqlaydi. Ayrim tadqiqotchilar ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etish belgilangan maqsadlarga erishishga xizmat qiluvchi turli strukturaviy va funksional bog'liq bo'lgan komponentlar majmuini ijtimoiy tizimning turlaridan biri hisoblangan pedagogik tizim sifatida tahriflaydi. Demak, o'zaro bog'liq hisoblangan ta'lim va tarbiya jarayonlari o'quvchi shaxsining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki mazkur jarayonlar, birinchidan, ajdodlar tajribasining avlodlar tomonidan o'rganilishi, ikkinchidan, o'zlashtirilishi bo'lib, ularning ijtimoiy hayotga qo'shilishlarini tahminlab beruvchi yaxlit jarayon hisoblanadi. Demak, ta'lim va tarbiya jarayonlari o'quvchilarda shaxsiy xislatlar, insoniy fazilatlar, tushunchalar shakllanishiga hamda dunyoqarashining rivojlanishiga zarur shart-sharoitlar yaratib beradi. Demak, uzluksiz ta'lim tizimining muhim bosqichlaridan biri sifatida umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim va tarbiya jarayonlari quyidagi tamoyillarga muvofiq tashkil etilishi o'ziga xos amaliy ahamiyat kasb etadi:

- davlat ta'lim standartlari talablarining bajarilishi majburiyligi;
- o'quvchilarda fan asoslari bo'yicha tizimli bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishning muhimligi bo'yicha shaxsiy tushunchalar va ehtiyojlarni rivojlantirishning zarurati;
- ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etish va muvofiqlashtirishda uzluksizlik va uzviylikni tahminlash;
- ta'lim-tarbiya jarayonlarida tizimli, korporativ, vaziyatli, reflektiv, tabaqalashgan va innovatsion yondashuv texnologiyalarini tatbiq etish asosida barcha uchun qulay ta'limiy muhitni shakllantirish;

- ta'lim va tarbiya jarayonlari ishtirokchilarining mazkur jarayon subhektlari sifatida faoliyat ko'rsatishi zarurati, yahni ta'lim va tarbiya jarayonlarida subhektsubhekt munosabatlarining qaror topishi;
- ta'lim va tarbiya jarayonlari subhektlari faoliyatining yo'naltirilganligi, izchilligi va o'zaro bog'liqligi;
- ta'lim va tarbiya jarayonlari o'zaro bo'g'liq va aloqador bo'lgan komponentlar majmui ekanligi;
- harakatlanish va rivojlanishga xizmat qiluvchi ichki va tashqi omillarning o'zaro birligi;
- ta'lim va tarbiya jarayonlari yaxlit tizim sifatida tashqi muhit va boshqa tizimlar bilan o'zaro tahsir etish xususiyatlariga ega ekanligi.

Mazkur tamoyillarning mazmun-mohiyati, ahamiyati, ularga amal qilish zaruriyati ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etish hamda muvofiqlashtirishdan ko'zlanayotgan maqsadning strategik ahamiyat kasb etishini ifodalaydi. Bu vazifalarni amalga oshirishdan ko'zlanayotgan umumiy maqsad ham strategik xususiyatlarga ega bo'lib, har bir vazifani alohida amalga oshirishdan ko'zlangan maqsadlar ham mazmun-mohiyatan bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan strategik rejalar tizimini ifodalaydi. Umumiy maqsadga erishish yo'nalishlarida belgilangan vazifalarni amalga oshirish jarayonlarining tizimga xos xususiyatlar kasb etishi ta'lim va tarbiya jarayonlarni o'zaro bog'liq hamda aloqador tarzda tashkil etish zaruratini belgilaydi. Demak, o'quvchi shaxsini rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ta'lim – mustaqil ta'lim, tarbiya – o'zini o'zi tarbiya, mahlumot – mustaqil mahlumot, rivojlanish va tarbiyaviy munosabatlar jarayonlarining tizimga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ularni yaxlit tizimning komponentlari sifatida inobatga olish mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'yin faoliyati davrida bolaning aqliy fazilatlari va shaxsiy xususiyatlari jadal rivojlanadi va shakllanadi. O'yinda turli xil faoliyatlar mujasamlashadi, keyinchalik har bir faoliyat turi mustaqil ravishda o'z mahnosiga ega bo'ladi. O'yin faoliyati ruhiy jarayonlarning ham shakllanishiga tahsir qiladi. Ayrim o'yin turlari bolalarning barcha bo'g'inlariga mos kelishi mumkin, yahni jismoniy sifatlarni yaxlit holda tarbiyalashga qaratilgan o'yinlar ham borki, ularda turli jismoniy sifatlarni ketma-ket rivojlanishi mumkin.

O'yinlardagi bunday izchillik bolaning bilim saviyasi, dunyoqarashining kengayishi, uning katta yoshdagi odamlarning turmushiga chuqurroq kirib borishi bilan bog'liqdir. Jarayonli komponent. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'yinlar texnologiyasi vositasida ta'limga adaptatsiyalashdagi shart-sharoit, tashkiliy shakllar, metodlar va vositalar, bosqichlarni o'z ichiga oladi.

XULOSA

Mantiqiy fikrlash insonning bilimlarni tahlil qilish, taqqoslash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Bu ko'nikma shaxsning aqliy rivojlanishida muhim o'rin tutadi va ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Kichik maktab yoshidan boshlab mantiqiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning bilimlarni chuqur anglashiga, mustaqil fikr yuritishiga va ijodiy yondashuvini shakllantirishga yordam beradi. Zamonaviy ta'limda qo'llanilayotgan interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar, didaktik o'yinlar va turli mantiqiy mashqlar bu jarayonni yanada samarali qiladi. Shuningdek, o'qituvchining to'g'ri yo'naltirishi, rag'batlantirishi va individual yondashuvi o'quvchilarda mantiqiy fikrlashning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish shaxsning intellektual salohiyatini oshiradi, uni mustaqil qaror qabul qila oladigan va hayotiy muammolarni to'g'ri hal eta oladigan barkamol inson sifatida shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Palagina N.N. Voobrajenie u samogo istoka. - Bishkek: «Ilim», 2002.
2. Palagina N.N. Razvitie voobrajeniya u detey vtorogo goda jizni // Doshk. vosp. – 2003. - № 6. - S. 241.
3. Palagina N.N. Diagnostika urovnya voobrajeniya detey rannego vozrasta // Voprosq psixologii. – 1994. - № 5. - S. 12 20.
4. Ziyonet